

Заттың жекеменшігі әртүрлі көзқарастармен көрінуі мүмкін, мысалы: өзінің іс-әрекетімен, өзінің орнымен, мінез-құлқымен т.с.с. Ағылшын тілінде теңеу сын есімді толықтауышпен, пысықтауышпен, етістікті баяндауышпен және басқа сөйлем мүшелерімен құрылуы мүмкін. Осы теңеулерді көрсеткен көптеген ағылшын тілінде жазылған шығармалардан алынған стилистикалық құрылымдарды қарастырып көрейік.

“His mind was restless but it worked persely and thoughts jerked through his brain like the misfiring of a defective carburettor” (S. Maugham)

Өзінің қолданысымен бұл теңеудің құрылымы өте қызық. Оны тексеріп қарастырып көрейік. «jerked» (итеру, бірден тарту) «thoughts» (ой, ақыл) сөзімен тіркесіп метафора құрайды. Оны «like the misfiring of a defective carburettor» (бұзылған карбюратордың сым-тетіктері сияқты) сөз тіркесі теңеу етеді, ал бұндағы «to jerk» сөзі өзінің тура логикалық мағынасында тұр. Бір сөзбен айтқанда, оның іс-қимылы теңеу мағыналары арқылы суреттелді. Келесі мысал:

“It was that moment of the year when the countryside seems to faint from its own loveliness, from the intoxication of its scents and sounds”

Жартысы метафорадан тұратын бұл теңеулі сөйлем. Егер «seems» құрылымдық сөзі болмағанда, біз оны метафора дер едік. Шынында да, егер біз «seems» сөзін тастап, «the countryside to faint from.» деп айтсақ, онда басты сөз «fainti» (есінен тану) метафораға айналар еді. Бірақ

“seems” сөзі әлсіз, жабырқау, іс-әрекетсіздік түсінігінен өзгеше тұрады. «faint» сөзі арқылы екінші мүше, адамзат мағынасы ойға келтірілсе ғана, ол теңеу болады.

Теңеу құрайтын «seem» және «as if» элементтерінің семантикалық табиғатының ұқсастығы бір-бірінен алыстау беріледі. «like» және «as» байланыстырушылары да әртүрлі. Бұлар категориялық және іс-әрекетте екі заттың ортасындағы ұқсастықты тіпті ашық негіздейді.

Кейде теңеу құраушы «like» элементі өзіне қоса отырып сөз тіркесінің соңында орналасады және жартылай суффикс болады, мысалы:

«Emily Barton was very pink, very Dresden-china-shepherdess».

Жай образды тілде, ол келесі қалыпты алар еді: «Emily Barton was very pink, and looked like a Dresden-china-shepherdess» [5, p 28].

1. Қоңыров Т. Қазақ теңеулері. – Алматы : Мектеп, 1987. – 192б.

2. Аханов К. Қазақ тілі лексикасының мәселелері. – Алматы: Мектеп, 1988. -92б.

3. Хасанов Б. Қазақ тілінде сөздердің метафоралы қолданылуы.- Алматы: Мектеп, 1996. - 18б.

4. Encyclopedia International, 1981, p.494

5. An outline of English lexicology .Leonhard Lipka Max Niemeyer: Verlag Tubingen.1990. –p.28

В настоящей статье анализируются пути создания сравнений в казахском и английском языках.

The article is concerned with structure of the making the simile in English and Kazakh languages.

Ы. Палтөре

АБАЙДЫҢ «АБРАЛЫҒА» АТТЫ ӨЛЕҢІНІҢ МӘТІНІНЕ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ТАЛДАУ

Абай Құнанбайұлының 1876 жылы «Абралыға» деген атпен шығарған өлеңі халық арасында көп жағдайда «Мен жасымнан көп көрдім» деген өлең шумағының алғашқы жолымен де кеңінен танылған. Өлеңнің құрылысы шағын, тармақ саны әр түрлі буынды 22 тармақтан, 3 шумақтан тұрады. Бұл «...өлең алғаш рет ақынның 1933 жылы Қызылордада жарық көрген толық жинағында жарияланған. Өлең басылымдарында ешқандай текстологиялық өзгерістер кездеспейді» [1, 405-б.].

Бұл өлең хакім Абайдың шығармашылығындағы «Көкбайға», «Күлембайға», «Дүтбайға»

деген сияқты жеке адамдарға арнап шығарған өлеңдер қатарына жатады. Дей тұрғанмен мұндай өлеңдердің астарынан сол кездегі қоғамдық проблеманы көреміз. Абай Құнанбайұлы кей өлеңдерін сатиралық бағытқа жазуға мәжбүр болған. Басқаша айтқанда, бір кісіге арнап, оның бойындағы кемшіліктерді өлең шумақтарына арқау етіп, өзі өмір сүрген қоғамдағы жағымсыз, нәрселерге, құбылыстарға жалпы бұқара халықтың назарын аударып, оларға бой алдырмаудың маңыздылығын көрсету мақсатында жеке адамдардың атын атап өлең шығарған. Сондықтан өлең арналған кісілер мен Абай арасында жеке

адами қарым-қатынастың қаншалықты болғаны жайында айтудың не ол жайында іздестірудің ешбір маңыздылығы жоқ. Міне сондықтан біз бұл мәселеге тоқталмай, бірден «Абралыға» яғни, «Мен жасымнан көп көрдім» деген өлеңге көшейік.

Аталған өлеңді Абай Құнанбайұлы отыз жасынан асқан шағында, нағыз жігіттік шағында жазған. Бұл өлеңге кезінде М. Бейсембаев: «...Абралы оқымаған, сауатсыз адам болса керек. Сонысына қарамай ораза-намаздан қалмай, құдайға бар ықыласымен құлшылық етеді екен. Бірақ намаз аяттарын дұрыс жаттап алуға әрекет жасамаған. Абай Абралыны әжуалау арқылы дін жолын ұстанған дүмшелерді сынға алған» [1, 689-б.] - деген қысқаша түсініктеме берген екен. Мұнан басқа бұл өлеңнің «кираәт», «нәпіл», «намазшам», «жер ұшық», «еннатайына кәлкәусар» деген сияқты жекелеген сөздеріне шағын түсініктеме берілгенімен, жалпы көтерген тақырыбына сай өлең мәтініне арнап ислам дінінің құлшылық талаптарымен ұштастырылған түсініктеме берілмейді. Сондықтан да бұл өлең лингвистикалық тұрғыдан талдауды қажет етеді.

Абайдың әкесі Құнанбай исламның бес іргетасы саналатын қажылық міндетін атқарып, аман-есен елге оралған соң «Құнанбай қажы» атанып, қысы-жазы молда жалдап, ауылына, өз балаларына діни сауаттылықты үйретеді. Бұл ісін замандасы Қуанышбай ақын өлеңге қосып, «Кешегі елден озған біздің қажы, молда алып, дін үйретті қысы-жазы» деп [2, 10-б.] - дін таратудағы әрекетін құптап, жұртқа дәріптейді. Абай да жастайынан әкесі жалдаған дін молдасынан үй жағдайында алғаш діни дәрісті он жасынан алып, ал он үш жасында Семейдегі Ахмет-Ризаның медресесінде діни білімін шыңдай түскені, сол жерде араб-парсы тілдерін меңгергендігі барша абайтанушылар мен Абай жайында қалам тартқан зиялылар арасында дау туғызбайды. Бірақ өкінішке орай, әлі күнге дейін Абайдың діни көзқарасы, дүниетанымы нақтыланбай, әрі абайтанушылар арасында бір-ізділік негізінде танылмай отырғаны (Абайдың алғашқы дүниетанымы ислам заңдылықтары негізінде қалыптасқанмен, «Құран дүниетанымы – Абай дүниетанымының темірқазығы» ретінде таныла алмай отырғаны) өз алдына ауқымды әрі өзекті тақырып.

Қалай десек те, XIX ғасырдың орта шенінде дүниеге келген Абай (Ибраһим) Құнанбайұлының кезінде қоғамдағы әлеуметтік, діни қал-ахуал қарбаласып жатқаны рас. Сондықтан болар, Абай Құнанбайұлы шығармаларының бір-

қатарын Құран түсініктерімен, ислам дүниетанымымен байланыстырды. Ұлы ақын шығармаларында кездесетін мұндай діни сарынның себебін абайтанушы ғалым, профессор М.Мырзахметов: «...қазақ халқының рухани дүниесінде XIX ғасырда ислам діні кең өріс алған кезеңде болашақ ұлы ақын аулында мектеп-медреседе оқып, алғашқы дүниетанымының қалыптасу кезеңі түс келді...», – [3, 174-б.] деп түсіндіреді. Ал академик-ғалым, классик-жазушы Мұхтар Әуезов кезінде: «...Молдалар мен ишандардың діни фанатизмін, екіжүзділігін, пайдакүнемділігін сынай отырып, Абай бірсыпыра өлеңдерінде, әсіресе, Қара сөздерінде дінді жақтады. Дидактикалық өлеңдеріндегі насихатының бір-қатарын Абай ислам заңдарымен дәлелдеді» [1, 16-б.] деген болатын.

М. Әуезов айтқан Абайдың ислам заңдарымен дәлелденетін өлеңдерінің бірі біз сөз етіп отырған, осы «Абралыға», яғни, «Мен жасымнан көп көрдім» деп басталатын өлеңі деуге толық негіз бар. Себебі, бұл өлеңде ислам парыздарының бірі – намаз жайлы мәселе көтерілген. Сондай-ақ «Еннатайына кәлкәусар» деп басталатын Құрандағы «Кәусар» сүресінің алғашқы аяты да арабша (түпнұсқа қалпында) осы өлең жолдарының бір тармағы ретінде берілген.

Ақын біз сөз етіп отырған өлең жолдарын: «Мен жасымнан көп көрдім, / Мұсылманды, кәпірді. Абралыдай көрмедім, / Намаз білмес пақырды»-деп бастайды. Осы өлең жолдарында «мұсылман», «кәпір», «намаз» және «пақыр» сөздері діни терминдер ретінде берілген. Бұл сөздерге жеке-жеке тоқталсақ, «мұсылман» сөзі араб тіліндегі «син, ләм және мим» дауыссыз дыбыстарына құралған қазақ тілінде «мойынсұну, бағыну, мойындау, ислам дініне кіру, басы амандықта болу» деген мағыналарды қамтитын «мұслим^м» сөзінен жасалған. Бұл сөздің діни терминдік мағынасы «мойынсұнушы, бағынушы, ислам дінін қабылдап, оның ереже-қағидаларын мойындаушы, заңдылықтары мен талаптарына бағынушы» деген мағыналарды білдіреді.

Н.Д. Оңдасынов «Арабша қазақша түсіндірме сөздік» (қазақ тіліндегі араб сөздері) атты еңбегінің 2-томында: «мұслим – 1) діни, ислам дінін қабылдаған адам; 2) мұсылман» деп түсіндіре келе Абай шығармасынан «Өзіңді оның құлы біліп, өзіңе мұсілім ат қойып...» деген сөзін үзінді ретінде келтіре отырып «мұсілім. Ислам – «бағынған», «көнген» («құдайдың күдіретіне бағынған» мағынасында) деген сөз. «Мұсілім» сөзінің мағынасы да осы. «Мұсылман» атауы

«мұсылман» сөзінен шыққан (М.Ысқаков)» [4, 146-б.] деген түсініктеме берілген.

Осы «мұсылман» сөзі Абай шығармасында «зат есім ретінде 18 рет жеке түрде қолданылса, -дық жұрнағы жалғану арқылы «мұсылмандық» түріндегі зат есім ретінде 2 рет» [1, 689-б.] кездеседі. Дәл осы мағынаны беретін, «мұмин» сөзі де Абай шығармаларында 3 рет қолданыс тапқан. Бұл араб тіліндегі «Әлиф, мим және нун» дауыссыз дыбыстарына құралып, қазақ тілінде «сену, иман келтіру» деген мағыналарды беретін негізгі етіс есімше түріндегі сөз. Қазақ тілінде фонетикалық өзгеріске ұшырамай сол қалпында дінге байланысты термин ретінде енген. Абай қолданысында да осы араб тіліндегі мағынасы сақталған.

Осы тұста «мұсылман» және «мұмин» сөздері сырт қарағанда бір-біріне синоним ретінде қолданыла бергенімен ішкі мағынасында кейде бір-біріне синоним ретінде қолдануға болмайтын кездері де Құран аяттарын тәпсірлеуде басты назарға алынатындығын айта кеткен жөн. Себебі, бұл екі сөз ислам дініне немесе адамның сеніміне, иманына қатысты айтылуына қарай бір-бірінен ерекшеленеді. Мысалы егер ислам сөзі мен иман сөзі бір мәтінде кездессе, онда ислам мұсылмандықтың сыртқы іс-әрекетін көрсетеді. Ал иман оның ішкі сенім-нанымын білдіреді. Бұл туралы Құранда «Хужурат» сүресінің 14-ші аятында:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ نُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ [الحجرات:14].

«Бәдәуилер: «Иман келтірдік» деді. (Уа, Мұхаммед! Сен) оларға: «Сендер иман келтірмедіңдер. Алайда: «Мұсылман болдық» деңдер. Өйткені, иман жүректеріңе кірмеді. Егер Аллаға, Пайғамбарға бағынсандар, ғамалдарыңнан еш нәрсе кемітпейді. Шүбәсіз Аллаһ, аса жарылқаушы, тым мейірімді деп айт» - делінген.

Ал егер тек ислам (мұсылман) сөзі құран мәтінінде кездессе, онда оның ішіне иман (мұмин) сөзінің ұғымы да бірге қарастырылады. Мысалы, Құранда «Әли Имран» сүресінің 19-шы аятында:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ [آل عمران:19].

«Алланың құзырында шынайы дін – Ислам» -деген мағынадағы аят кездеседі. Ал егер иман мағынасында айтылса, онда ол ислам мағынасын да өз ішіне қамтиды. Құрандағы «Мәида» сүресінің 5-ші аятында:

وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ [المائدة:5].

«Ал кімде-кім иманға қарсы шықса, Сонда оның амалы жойылды...» -делінеді.

Ақын Абай біз сөз етіп отырған өлеңінде «мұсылман» сөзінің орнына «мұмин» сөзін қолданбаған. Себебі ақын өлеңнің алғашқы екі жолында «Мен жасымнан көп көрдім, / Мұсылманды, кәпірді...» -деп исламға қатысты, яғни, исламның сыртқы көрінісін аңғартатын мағынада «мұсылман» сөзін пайдаланады. Сондай-ақ келесі сөзі дәл осы «мұсылман» сөзіне кереғар мағынада, антоним болатын «кәпір» сөзін қолдануы да Құран аяттарының мағынасымен толық үндестік табады. Себебі, Құранда «мұмин» сөзі «кәпір» сөзіне антоним ретінде кездеспейді. Бұл сөз Құранда жекеше түрде «мұмин» үлгісінде он төрт рет қолданылып, көп жағдайда «мушрик» (Аллаға серік қосушы) сөзіне антоним ретінде келеді. (Мысалы, Құрандағы «Бақара» сүресінің 221-ші аятында: «...Егер олар сендерді қызықтырса да, мушрик азат ерден мүмін құл артық...»-деген мағынада «мушрик» сөзімен «мұмин» сөзі, «азат» сөзімен «құл» сөзі бір-біріне онтоним ретінде қолданылғанын кездестіруге болады.)

Міне бұл сөздердің діни мағынасын жете түсінгендіктен болар, хакім Абай тек өлеңнің ырғағына немесе тіл жатығына қарай емес, бәлкім мағынасына қарай «кәпір» сөзіне онтоним ретінде «мұсылман» сөзін орынды пайдаланған.

Енді осы өлең жолының алғашқы екі тармағына көңіл аударсақ, ақын Абай адамдарды әлеуметтік жағдайына, байлығына, тегіне не жынысына қарап ажыратпай, тек сеніміне қарай құдайға сенушілер мен сенбейтіндер, дәлірек айтқанда, мұсылмандар мен кәпірлер деп екі топқа бөліп қарауы Құран дүниетанымына негізделетіні даусыз. Себебі, Құран аяттары адамдарды ұлтына, шыққан тегіне, бай-дәулеттілігіне қарай ажыратпай тек сенім тұрғысынан ғана адамдарды бірнеше топқа бөледі. Бұл топта «мұсылман» және «кәпір» ең негізгі дінгек болады.

Өлең жолының жалғасында кездесетін келесі діни термин «намаз» сөзі тілімізге парсы тілінен енген. Мысалы, «парсы тілі арқылы келген намаз, ораза, періште және т.с.с. діни терминдердің өзі араб тілінен емес, парсы тіліндегі атаулар» [5, 252-б.]. Намаз сөзінің араб тіліндегі баламасы الصلاة «әс-салату». Бұл сөздің тілдік мағынасы «дұға-тілек жасау» немесе «жақсы дұға жасау» дегенді білдіреді. Осы тілдік мағынасында да Құран аяттарында кездеседі. Мысалы, «Тәубә» сүресінің 103-ші аятында:

وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ

«...Оларға дұға ет. Өйткені сенің дұғаң оларға рақымшылдық», -деген аят бар. Ал, шариғи,

яғни діни термин ретіндегі мағынасы тәкбірмен («Аллаһу әкбар» деп айтумен) басталып, сәлеммен аяқталатын, арнайы әрекеттер мен сөздердің жиынтығынан тұратын мұсылман ер мен әйелге бір күнде бес уақыт өтелуі міндеттелген құлшылық, яғни, намазды білдіреді. Осы діни мағынасында да Құранда нақты аяттар бар. Мысалы, «Намаз оқыңдар және зекет беріндер...»,

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى

«Барлық намаздарды және ортаңғы намазды сақтаңдар» («Бақара» сүресі, 238-аят.)

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

«Расында намаз мұминдерге белгілі уақыттарда парыз қылынды». («Ниса» сүресі, 103-аят.)

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا

الرِّكَاتَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

«Олар; ғибадатты тек Аллаға шынайы ынтамен бір беткей түрде орындаулары, намаз оқулары, зекет берулері үшін әмір етілген. Міне осы – түп-тура дін» («Бәйинә» сүресі, 5-аят.)

فَأَقِمْوَا الصَّلَاةَ وَآتُوا الرِّكَاتَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ

التَّصْوِيرُ

«Намазды толық орындандар, зекет беріндер де Аллаға жүгініңдер. Ол – сендердің Иелерің. Ол қандай жақсы Ие, әрі қандай жақсы Көмекші», («Хаж» сүресі, 78-аят.)

إِنَّ الدِّينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا

وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ

«Әрине Алланың Кітабын оқып, намазды толық орындағандар және өздеріне берген несібе-мізден көрнеу, көмес түрде тиісті орынға жұмсағандар, еш таусылмайтын бір сауда (сауап) үміт ете алады» («Фатыр» сүресі, 29-аят.) -деген сияқты т.б. көптеген аяттарды келтіре беруге бар.

Осы Құран аяттары мәтінінде берілген намаз – ислам дінінде өте маңызды құлшылық түріне жатады. Діни түсінік бойынша намаз – иманның сыртқы, қоғамдағы көрінісінің белгісі, сондай-ақ жүректің нұры, көңілдің қуанышы, рухтың күші және мұминнің мигражы ретінде саналады. Намаздың жеке басқа, отбасыға, қоғамға келтірер пайдасы көп екендігі айтылады. Құранда намаз өтеу адам баласын арсыздық пен жамандық атаулыдан тыятыны баяндалған. Нақтырақ айтқанда «Анкабут» сүресінде:

إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ

«Расында намаз арсыздық пен жамандық атаулыдан тыяды» -делінеді («Анкабут» сүресі, 45-аят.). Міне, осы аятты негізге ала отырып,

егер намаз адам баласын арсыздық пен жамандық атаулыдан тыймаса, онда оның Құран аятында келтірілген мағынасындағы намаз болмағаны деуге болады. Сондықтан мұндай түрдегі аты затына сай келе бермейтін намазды түзету, өтелу жолын дұрыстауды қажет етеді. Ақын Абай да өз замандасы Абыралының намаз өтеуіне көңілі толмай, оның намазы түзетуді керек ететіндігін оған арнап жазған өлеңінен аңғарамыз. Сондай-ақ бұл өлең жолдарын Мұхаммед пайғамбардың (с.ғ.с.) мына бір хадисімен ұштарстыруға болатындай. Әбу Нұрайрадан жеткен хадисте пайғамбар:

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:

إِنَّ أَوْلَ مَا يَحَاسِبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلَاتُهُ فَإِنْ صَلَحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ، وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ...

«Қиямет күні пенденің амалдарынан ең алдымен есепке тартылатын – оның намазы. Егер оның намазы дұрыс болса, онда оның құтылып, әрі игілікке қол жеткізгені. Ал, егер оның намазы дұрыс болмаса, онда ол апатқа ұшырап, қайғыға душар болғаны...», -деген (Әт-Тирмизи, әс-Салат кітабы, 188; Әбу Даут, әс-Салат кітабы, 145; Ән-Нәсәй. әс-Салат кітабы, 9).

Осы хадистің мәтініне мұқият көңіл аударсақ, намаз оқымаған адамның деп тұрған жоқ «намазы дұрыс болса» немесе «дұрыс болмаса» делінеді. Хакім Абай да «намаз білмес» деп намазды мүлде оқымайтын адамды емес, дұрыс оқи білмейтін кісіні меңзеп, оның намазының қалайша дұрыс болмағандығын өлең жолдарымен тарқатып түсіндіріп береді.

Ислам шариғаты бойынша кім болса да, Құдай тағаланың барлығы мен бірлігін, Мұхаммед пайғамбардың жаратқан Ие тарапынан елші ретінде жіберілгендігіне сену арқылы, әрі ол насихаттаған діни ереже-қағидаларды толықтай қабыл етемін, мойындаймын деп тілімен айтып, осы айтқандарын жүрегімен бекіту арқылы адам баласы ұлтына, жынысына, тегіне қарамай «мұсылман» атанады. Осы сеніміне қарай әрбір мұсылман адамға құлшылық ету, намаз оқу міндеті жүктеледі. Хакім Абайдың сөзімен айтар болсақ: «әрбір ақылы бар кісіге – иман парыз, әрбір иманы бар кісіге – ғибадат парыз», [6, 28-ші қара сөзден үзінді] - деп Құдайға шынайы сенген адамға құлшылықтың міндет екенін меңзей түседі. Құран аяттарында да:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ

تُفْلِحُونَ

«Әй, иман келтіргендер! Руқуғ, сәжде етіп, Раббыларыңа ғибадат жасаңдар. Және қайыр қылыңдар. (жақсылық жасаңдар) Әрине құты-

ласындар...» («Хаж» сүресі, 77-аят.) -деген сияқты көптеген аяттарда иман сөзі мен ізгі амал (ғамалис салих) бір бірінен ажыратылып қарастырылмайды. Керісінше, иман мен құлшылықтың әрдайым қатар жүретіндігін аңғаруға болады. Сондықтан да жоғарыда келтірілген «әрбір ақылы бар кісіге – иман парыз, әрбір иманы бар кісіге – ғибадат парыз» деген Абай айтқан ұлағатты ойы да осы Құран аяттарына негізделгені ешбір талас туғызбаса керек.

Біз сөз етіп отырған өлең жолының жалғасында хакім Абай: «Абралыдай көрмедім, / Намаз білмес пақырды»-деп Абралының намазды дұрыс өтеуді білмейтіндігін айта отырып, оның ақыреттік мәңгілік өмірге алып барар ешбір азығы жоқ ізгі-сауапсыз құр алақан барған бейшара «пақыр» жанға теңейді. Шынтуайтқа келгенде, бұл ақынның Абралыны әжуалау, не оның намысына тиіп, кемсітуі емес, керісінше бұл нағыз екі дүниелік достық тиғылдан туған шынайы жанашырлық пейілмен айтылған сөз. Өлең тармағында қолданылған «пақыр» сөзі Абай шығармашылығында осы бір жерде ғана кездеседі. Әрі бұл сөз дүние-мүліктен, ішіп-жем-нен құралақан қалуды білдіретін сөздің тура мағынасында емес, ауыспалы мағынада о дүние-лік өмірде сауапсыз, ізгі, жақсылықтарсыз қалған пендені білдіреді. Жоғарыдағы пайғамбар хадисінде айтылған «*апатқа ұшырап, қайғыға душар болғаны*» -деген сөзді Абай жұмсартып, «ізгі, жақсылықсыз, сауапсыз құр алақан қалған кісі» ретінде өзіндік баяндаумен, интерпретациялаумен берсе керек.

Хакім Абай өлең жолдарының жалғасында Абралының намазының дұрыс болмауының басты себебін, кемшілігін алға тартып, «Қира-етін оқытып, / Көріп едім, шатылды» деп Құран аятының мағынасын бұзып оқығандығын ескертеді. Намазды бұзатын бұл кемшілігіне қоса, ақын Абай «Ниет қыла білмейді, / Не қылады нәпілді» -деп намаздың дұрыс болуының негізгі шарттарының біріне жататын ниет етудің өзінде қателіктің барын айта отырып, осыншалықты мүшкіл халіне қарамай қосымша намазға жығылуының маңыздылығы қанша деп Абралының намаз өтеп жүрмін деп өзін-өзі жұбатып қана жүргеніне іштей қынжылып, діни сауатсыздықты қолдамайтындығын аңғартады.

Осы айтылған өлең жолдарындағы «ниет» сөзі күнде бес уақыт оқылатын намазға қатысты айтылған. Себебі, келесі тармақта «Не қылады нәпілді» дейді. Яғни, мұсылман адамның мойнына жүктелген бір күнде бес уақыт өтелетін, әрі ол үшін о дүниеде есеп-қисап беретін парыз намазының ниеті дұрыс болмай тұрғанда, қо-

сымша, ерікті түрде, сауап алу мақсатында оқылатын «нәпіл» намаздың жөні не дегенге саяды. Артынша осы нәпіл намазының қандай намаз екендігін аңғартып, «Намазшамның артынан, / Құржаң-құржаң етеді»-дейді. Бұл өлең жолдарынан күн батқаннан кейін оқылатын, өтелуі міндетті, парыз саналатын үш бас намазшамнан кейін (қазір ақшам намазы деп аталып жүр), оқылатын «әууабин» деген нәпіл намазы екендігін аңғарамыз. Бұл намаздың да өтелуі салмақты, байсалдылықпен емес, жылдам оқытындығын «Құржаң-құржаң етеді, / Жер ұшық берген кісідей, / Тоңқандай ма, не етеді»-деп оқыған намазын ұшықтау жасаған кісінің іс-әрекетіне теңеп, осылайша намаз оқу бос әурешілік екендігін «Нәпіл түгіл намазы, / Бәрі желге кетеді»-деп тек осы оқыған нәпіл намазы емес, жалпы намаз атаулы, босқа кететіндігін түсіндіріп, негізінде намаз өте ұқыптылықпен, әрі шын ықыласпен, салмақты түрде өтелетін құлшылық екендігіне назар аудартады.

Пайғамбар хадистерінің бірінде осы мәселе көтеріліп, намазын жылдам оқыған кісіге намазды қайта оқу керектігін ескертеді. Тіпті ақыр соңында намазды қалай оқитындығын түсіндіріп береді. Нақтырақ айтқанда:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ , فَدَخَلَ رَجُلًا فَصَلَّى , ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : ارْجِعْ فَصَلِّ , فَإِنَّكَ لَمْ تَصَلِّ . فَرَجَعَ فَصَلَّى كَمَا صَلَّى , ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : ارْجِعْ فَصَلِّ , فَإِنَّكَ لَمْ تَصَلِّ - ثَلَاثًا - فَقَالَ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أُحْسِنُ غَيْرَهُ , فَعَلَّمَنِي , فَقَالَ : إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ , ثُمَّ اقْرَأْ مَا تيسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ , ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَأْسَكَ , ثُمَّ ارْزُقْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَانِمًا , ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا , ثُمَّ ارْزُقْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا . وَأَفْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا

Әбу Һурайрадан жеткен хадисте: «Бірде Пайғамбар (с.ғ.с.) мешіт ішіне кіргенде оның артынша бір кісі кіре сала екі бас намаз оқыды да, Мұхаммед пайғамбарға (с.ғ.с.) жақындап, оған сәлем береді. Сонда пайғамбар оған: «*саған да Алланың есен-амандығы болсын*» деп сәлеміне жауап беріп, «*сен кері қайтып, намазыңды оқы. Шын мәнінде сен намаз оқымадың*» дейді. Әлгі кісі қайта барып, намазын оқи сала, пайғамбарға (с.ғ.с.) қайта келіп, оған сәлем береді. Сонда пайғамбар оған: «*саған да Алланың есен-амандығы болсын*» деп сәлеміне жауап беріп, «*сен кері қайтып, намазыңды оқы. Шын мәнінде сен намаз оқымадың*» дейді. Осылайша екінші не үшінші рет айтқан кезде әлгі кісі: «Уа, Алланың елшісі! Сені пайғамбар етіп жіберген Алланың атымен атн етейін. Мен мұнан артық намаз оқи алмаймын. Сен маған намаз оқуды

үйретші» дейді. Сонда пайғамбар оған: «Егер намазға тұрсаң ең алдымен намазға кіру тәкбірін ал («Аллаһу әкбар» деп айт), сосын өзің оқи алатын Құран аяттарының бірнешеуін оқы. Одан кейін қанағаттанарлық түрде рукуғ жаса (асықпай екі қолмен тізелеріңді ұстап еңкей), сосын қанағаттанарлық түрде (асықпай) сәжде жаса. Сосын қайта тік тұр. Міне бұлардың барлығын осылайша намаз бойы асықпай байсалдылықпен орында»-деп намазды асықпай өтеу керектігін үйреткен. Сондай-ақ осы хадис мәтінінде кездесетін «Шын мәнінде сен намаз оқымадың» деуі әлгі кісінің намазының жылдам өтелуімен байланысты болғанын аңғару қиын емес.

Хақім Абай Абыралыға арнаған өлеңінде жылдам оқылған намазды «Құржаң-құржаң етеді, / Жер ұшық берген кісідей, / Тоңқандай ма, не етеді»-деп сол кездегі халық дүниетанымына етене таныс мысалмен керемет түсіндіреді. Бұл мысалдың астарында да оқылған намаздың бұзылғандығының дәлелі жатыр. Осы айтылғандардың барлығы ақынның «Абралыдай көрмедім, / Намаз білмес пақырды»-деген өлең жолдарындағы «намаз білмес» деген сөз тіркесіне дәйектеме, айғақ ретінде берілген деуге болады. Ойды тұжырымдай келгенде айтарымыз ақын Абай осы өлеңі арқылы намазда оқылатын Құран аяттарының дұрыс оқылмауын, намазға ниет қыла білмеуді, намаздың түрлерін (парыз, уәжіп, сүннет, нәпілін) бір-бірінен ажыратпауды, әрі оны жылдам оқу намаздың дұрыс болу шарттарына қайшы келетінін өлең шумақтарында астарлай баяндайды.

Осы өлең жолдарының жалғасында хақім Абай жоғарыда айтылған: «Қираәтін оқытып, / Көріп едім, шатылды»-деген сөзіне дәлел ретінде «Еннатыйна кәлкәусар», / Пашол дереу, күнәкар. / Аяғын ойлап айтқаны: / «Әнішаны күлаптар» деп Құрандағы Кәусар сүресінің бұзып оқылғанын Абыралының сөзімен жеткізеді. Негізінде бұл сүренің дұрыс оқылуы:

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُؤْتُرَ / فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ / إِنَّ شَاتِنَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

«Иннә атайнә кәл кәусәр. Фәсалли лираб-бикә уәнхар. Иннә шәниәкә һуәл әбтәр» түрінде болуы тиіс еді. Құран аяттарының дұрыс осы нұсқасы мен өлең жолдарында берілген нұсқасын бір-бірімен салыстыра қарағанда Абралының Құран аяттарын шынында да бұзып оқығанын аңғаруға болады. Міне осыдан кейін «Осы оқумен намаздың / Қай жерінде сауап бар?» -деп ақын Абай қойған сұрақтың қаншалықты орынды екенін аңғару қиынға соқпаса керек.

Хақім Абай Абралыға арнап жазған өлеңінің соңын «Тегін ойлап байқасаң, / Мұнда ми жоқ, құлақ бар» -деп аяқтайды. Осы өлең тармақтарынан Абралының жеке басының діни сауатсыздығын, оқымағандығын, дінге ақылмен, саналы түрде келмегендігін ақынның «мұнда ми жоқ» деген бір ауыз сөзінен аңғарамыз. Осындағы «ми» сөзі ауыспалы мағынада «білімсіз, діни сауатсыз» мағынасында қолданылған. Мұның тағы бір айғағы ақынның «құлақ бар»-деуі. Яғни, ел-жұрттан есітіп алғаны бар дегенді айта отырып, Абралының діни сауатсыздығын тағы да аңғарта түседі. Жоғарыда М. Бейсембаевтың айтып өткен «Абай Абралыны әжуалау арқылы дін жолын ұстанған дүмшелерді сынға алған» [1, 689-б.] -дегендегі «Абралыны әжуалау» деген пікірімен қосыла алмаймыз. Себебі, Абай Абралының жеке басын әжуаламайды. Оны кемсітіп, сынға да алмайды. Тек оны «намаз білмес» дей отырып, осы намаздың қалайша дұрыс болмағанын дәлелдей түскенін көреміз. Осылайша өлең жолдарында Абралының жеке басын сынға алуға, әжуалауға қарағанда хабарлау, мағлұматты жеткізу басым екенін аңғарамыз. Өлең жолдарының құрылымы, бір бірімен мағыналық байланыс негізінде өрбіп алғашқы айтылған ой бірнеше рет дәлелдене түседі. Бұл өлеңнің желісінен Абайдың діни сауатсыздыққа, дүмшелікке қарсы екендігін аңғаруға болады.

Жалпы хақім Абайдың бүкіл шығармашылығы осы сауатсыздықпен асыра діншілдікпен, надандықпен күреске арналған деу артық айтқандық емес. Хақім Абай өзінің басқа бір өлеңінде:

«Атымды адам қойған соң, / Қайтып надан болайын» дей отырып,

«Ақыл сенбей сенбеніз, / Бір іске кез келсеңіз.

Ақсақал айтты, бай айтты, / Кім болса, мейлі, сол айтты.

Ақылменен жеңсеңіз. / Надандарға бой берме, Шын сөзбенен өлсеңіз. / Аят, хадис емес қой Кәпір болдың демес қой, / Қанша қарсы келсеңіз» -деп Құран аяты мен пайғамбар хадистерінен басқаның бәрін де талқыға салуға, ол жайында пікір білдіруге болатындығын алға тартып, надан болу адамдық атыма сын деп ой түйеді. Демек, адам ғылым-білімді үйренуге қашанда талпынуы тиіс. Тіпті надандық құдайға жасаған құлшылыққа да кері әсерін тигізетінін, құлшылық жасау үшін де тек иман келтіру жетіліксіз болатындығын сол құдай тағалаға деген шынайы сеніммен бірге құлшылықтың дұрыс орындалуы үшін діни білімнің қажет екендігін көпшілікке түсіндіреді. Ақын Абай

оқытқан да жақсы, бірақ құлшылық қыларлық қана...»-деуінің өзі біраз нәрсені аңғартса керек.

Хакім Абай осы Абралыға арнап, оның намазы жайында айтқан ойын 38-қара сөзінде кеңінен сөз етеді. Дәлірек айтқанда, ең алдымен дәрет алу жайын түсіндіріп, сосын «Енді намаздың аты - салауат, дұға мағынасында деген» дей отырып, «...Намаздан әуелі құлақ қақтыңыз - егер Алла тағаланы жоғарыда деп, мекән исфат етпесең де, бегірек созу әдепсіз болып, күнә дариясына ғарық болдым, яғни дүние әуесіне ғарық қылмай қолымнан тарт, яғни құтыларлық жәрдемдерінің ишараты.

Онан соң қиямда тұрып қол бағламақ - құл кожа алдында тұрмақ - бұқара патша алдында тұрғаннан артық Алланың қадірлігіне өзінің ғажиздығына ықрарының беріктігін көрсеткен ишараты.

Қыбылаға қарамақ - әрине, құдай тағалаға ешбір орын мүмкін емес болса да, зиратын парыз еткен орынға жүзін қаратып, сондағы дұғадай қабылдыққа жақын болар ма екен деген ишараты.

Онан соң қираәт, яғни сураи фатиха оқысың, мұнда бірақ сөз ұзарады. Ол фатиха сүресінің мағыналарында көп сыр бар.

Руқұғ бас ұрмақ - алдында құда хазірге үқсас, ол да ишарат.

Сәжделер - әуелі жерден жаралғанына ықырары, екіншісі - және жерге қайтпағына ықырары, бас көтермек және тіріліп, сұрау бермегіне ықырарының ишараты.

Қағадат ул-ахир - дұғаның ақырында Аллаға тахият, одан тәшәһһуд, одан салауат, пайғамбарымыз саллаллаһу ғалайһи уәссәлләмге айтпақ үшін ең ақырғы сәлемменен тауысасыз, яғни Алла тағаладан не тілеп дұға қылдыңыз. Ол дұға қазинасы күллі мұсылмандарды ортақтастырып, оларға да сәләмәтшілік тілеп һәм рахмет тілеп бітіресіз»-деп екі бас намаздың қалай оқылатындығын қысқаша түсіндіреді.

Орайы келгенде айта кететін басты мәселенің бірі намаз – мұсылмандық пен күпірліктің ара-жігін ажырататын көрсеткіш емес. Намазға жығылмағандарды мұсылмандық сантынан шығару біздің діни сенім-нанымымызға, мұсылмандық дүниетанымызға жат. Біз кім болса да егер ол «мен мұсылманмын» деп айтса, оны мұсылман ретінде санаймыз. Әрі оған мұсылмандық қарым-қатынас жасауға міндетті боламыз. Ал оның намаз оқып-оқымауы жеке басының мәселесі. Намаз оқымағаны үшін оны діннен шығару дұрыс сенім емес. Мұны жай айтып отырған жоқпыз. Біз талқыға салып отырған Абайдың «Абралыға» арнаған өлеңі «Мен

жасымнан көп көрдім, / Мұсылманды, көпірді. Абралыдай көрмедім, / Намаз білмес пақырды»-деп басталғанын алға тартып, осындағы намазды мұсылмандық пен мұсылман еместің ара-жігін ажыратушы көрсеткіші ретінде түсіндіруге болмайды. Біз жоғарыда келтірген 38-ші қара сөзінде хакім Абай «... Менің қауіпім бар, олар: «Хас (нағыз) осы ғибадат екен құданың бізге бұйырғаны, біз осыны қылсақ, мұсылмандық кәміл болады», -деп ойлайды. Ол ғибадат күзетшісі еді. Жә күзетші күзеткен нәрсесінің амандығын ойламай, бір ғана ояу тұрмағын қасд қылса (мақсат тұтса), ол не күзет? Күзеткен нәрсесі қайда кетеді? Мақсат – күзеткен нәрсенің амандығы, тазалығы емес пе?»-деп «күзеткен нәрсенің» яғни, иманның амандығын әрі оның тазалығын сөз етеді. Басты мәселе намаз өтеу арқылы иманды берік ұстау екендігі айтылады. Сондай-ақ осы қара сөзінде берілген мәтіннен ғибадат, намаз мұсылмандықтың кәмілдігін емес, ғибадаттар (құлшылықтар) ішіндегі ұлығы, үлкені екенін аңғаруға болады. Абайдың өз сөзімен айтсақ «Ей, ишараттан хабарсыздар, қара! Бұл ғибадаттан бір үлкені – намаз», - дейді. Ал енді бір өлеңінде хакім Абай:

«Мүмин болсаң әуелі иманды бол, / Бендеге иман өзі ашады жол.

Шын илан да, таза ойла бір иманды, / Мұнафик намаз қылмап па, мағлұм ғой ол.

Алла ішінді айтқызбай біледі ойла, / Бендесіне қастықпен кінә қойма.

Распенен таласпа мүмин болсаң, Ойла айттым, адамдық атын жойма!»-деп мұнафигтың, яғни сырт көзге мұсылман ретінде көріп, іштей құдайға сенбейтін кісінің де намазға жығылатындығын ескерте отырып, әрбір адамның ішкі руханиятын, шынай сенімін бір Алла білетінін, сондықтан да құдай тағаланың пендесіне қастасып, мұсылман, яки мұсылман емес деп оған кінә тақпа! Намаз оқу оның көрсеткіші емес. Екі жүзділер де намаз оқи бермей ме?! Сен имандылықты дұрыс түсін?! Егер сен шынымен де құдайға сенген құл болсаң, онда Құран сөзімен таласпа! Оның аяттарымен өз бетінше үкім шығарма! Сен жер бетіндегі ең көркем жаратылған Адаматаның ұрпағы екеніңді есіңде ұста! Оның атына сай бол! Адамдық атына кереғар надандық атаулыға жол берме деп күні бүгінгі жастарға кеңес айтқандай.

Абай адамдарды сенім тұрғысынан түрлі таптарға бөліп жаруға үгіттемейді. Керісінше бәрі де сонау Адамата мен Хауа анадан тараған ұрпақ екендігін еске салып, бауыр ретінде қарауға, дініне қарап, не жасаған тағат-құлшылығына баға беріп емес жалпы адам ретінде сыйлауға,

шыққан тегі бір бауыр ретінде сүйе білуге шақы-ады. Сондықтан да Абай ұлттық таным-түсінік көкжиегінен асып, өз дәуірінде бүгінгі әлемдік деңгейдегі көкейтесті мәселелер жайында салихалы ой ата алған дана да дара тұлға.

Абай Құнанбайұлы Абыралыға арнап жазған өлеңі арқылы күллі мұсылман баласын ең алдымен өз жеке басының құлшылығындағы кемшіліктерге көңіл аудару арқылы құлшылығының аз болса да саз, дұрыс болуын басты назарда ұстауға шақырады. Намаздың саны көп бола тұра, оның сапасыз, шынайы ықыласыз өтелуі иесіне ешбір пайда әкелмейді. Расында да надандық, діни сауатсыздық екі дүниелік пақырлыққа, кедейлікке алып барады деп ой түйеді. Абайдың мұндай ой-толғамдары Құран аяттарымен үндестік тауып жатуы заңды құбылыс деу артық айтқандық емес. Себебі, Абай – дін исламды жақсы, жан-жақты меңгеріп, өз халқына түрлі тәсілдер арқылы қазақи тілмен түсіндіріп, баяндаған, дін мен ұлттық салт-сананы қатар ұстаған, асыра діншілдікті қолдамайтын, өз балалары мен туыстарын ескіше (діни) де орысша да сауатты болуын қалаған, әрі соған жағдай жасап, тікелей ықпал еткен тұлға. Сондықтан да бүгінгі біздерге хакім Абайдың үлгі-өнеге боларлық тұсы көп-ақ.

Негізінде Абай Құнанбайұлының өлеңдері мен қара сөздерінде айтылған діни ой-толғамдар желісі ақынның діни сауаттылығының қаншалықты жоғары тұрғанын аңғартады. Біз сөз еткен ақынның «Абыралыға» атты өлеңі де осының бір айғағы.

Бұл шағын мақалада біз мүмкіндігінше Абай өлеңін Құран аяттарымен және пайғамбар хадистерімен ұштастыра отырып, ақынның өз өлеңдері мен қара сөздері аясында шама-шарқымызша талдау жасауға тырыстық.

1. Абай. энциклопедия. (Бас ред. Р.Н. Нұрғалиев).– Алматы: «Қазақ энциклопедиясының Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы, 1995. 720 бет.

2. М. Мырзахмет Абайтану тарихы Алматы, «Ана тілі» 1994, 192 бет.

3. Мырзахметов М. Мұхтар Әуезов және абайтану проблемалары.– Алматы: «Ғылым» баспасы, 1982. –296 бет.

4. Н.Д. Оңдасынов «Арабша қазақша түсіндірме сөздік» (қазақ тіліндегі араб сөздері) Алматы «Мектеп» 1989. II-ші том. 288 бет.

5. Жұбатова Б.Н «Қазақ тіліндегі араб, парсылық кірме фразеологизмдер» атты филология ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациясы, 312 бет.

6. Абай. Қалың елім қазағым: Шығармалары. –Алматы: «Жалын», 1995.-384 б.

7. Х. Алтай. Құран Кәрім қазақша мағына және түсінігі 1991ж. 604+25бет қосымша.

В данной статье дается лингвистический анализ стихотворения Абая Кунанбаева «Абыралыға», сделанный в свете исламского мировоззрения. Основная тема поднятая в данном стихотворении – совершение молитвы, то есть совершение намаза объясняется основываясь на текстах Корана и Хадиса.

This article gives the linguistic analysis of Abai Kunanbaev's poem "Abralyga" made in light of the Islamic world-outlook. The main topic which is raised in this poem is to pray, that is explanation of praying was based on the texts of the Koran and Hadith.

М. В. Румянцева, Г. К. Жанбуршинова

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ СРАВНИТЕЛЬНЫЕ СТРУКТУРЫ В РУССКОМ И НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКАХ

Словообразовательные сравнительные структуры представляет собой цельнооформленные компаративные единства, аналогичные по логико-предметному составу раздельнооформленным компаративным структурам. Компаративные деривационно-семантические отношения есть не что иное, как отношения между элементами образного сравнения. Производящая основа выражает то, с чем сравнивается, а словообразующие аффиксы указывают на акт сравнения, то есть выполняют функцию союзов в

раздельно-оформленной сравнительной структуре [1:7].

Логико-элементный и компаративно-компонентный состав производного слова определяется с учетом его принадлежности к какой-либо части речи. В творчестве русских писателей наиболее часто встречаемой частью речи, участвующей в процессе словообразования с целью сравнения, является имя прилагательное.

Самые прозрачные компаративные отношения выказывают прилагательные, образованные